

References

1. Spenser, M., 2017. *Nova konvergenciya*. K.: Tempera.
2. Diui, Dzh., 2003. *Demokratii i osvita*. Lviv: Litopys.
3. Bek, U., 2015. *Vlada i kontr vlada u dobu hlobalizatsii. Nova svitova politychna ekonomika*. Pereklad z nimetskoi O. Yudina. – K.: Nika-Tsentr.
4. Fezerstoun, M. ta Lesh, S., 2008. *Hlobalizatsiia, modernist i sprostuvannia suspilnoi teorii: vstup*. V: *Hlobalni modernosti*. Fezerstoun, M., Lesh, S., Robertson, red. Pereklad z anhliiskoi T. Tsymbala. K.: Nika-Tsentr, s.17-47.
5. Piterze, Ya., 2008. *Hlobalizatsiia yak hibrydzatsiia*, V: *Hlobalni modernosti*. Niterze, Yan Nederven. Fezerstoun, M., Lesh, S., Robertson, red. Pereklad z anhliiskoi T. Tsymbala. K.: Nika-Tsentr, s.73-105.
6. Kanklini, N., 2016. *Uiavlena hlobalizatsiia*. Pereklad z ispanskoi. K.: Nika-Tsentr.
7. Roimer, Y., 2017. *Homo Urbanus. Paradoks evoliutsii*. Pereklad. z niderl. K.: Vyd-vo Zhupanivskoho.
8. Floryda, R., 2018. *Homo Creativus. Yak novyi klas zavoiovuie svit*. Pereklad z anhliiskoi Yakovlieva M. K.: Nash format.
9. Henson, M., 2002. *Keruvannia osvitoiu ta orhanizatsiina povedinka*. Pereklad z anhli. Kh. Protsiv – Lviv: Litopys.
10. Draiten, H., Dzhanet, V., 2011. *Revoliutsiia v navchanni*. Pereklad z anhli. M. Tovkalo. Lviv: Litopys.
11. Mike, Artis and Frederick, Nixon, ed., 2001. *The Economics of European Union. Policy and Analysis*. Oxford: Oxford University press.
12. Pidlasyi, I., 1989. *Yak pidhotuvaty efektyvnyi urok*. K.: Rad. shk.
13. Saimon, B., 1989. *Obshchestvo y obrazovanye*. M.: Prohress.

УДК 373:1-053.6 «652»

<https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.141-147>.

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ЗОРІЄНТУВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В ФІЛОСОФСЬКИХ ШКОЛАХ СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ

Валентин Іванченко,
старший викладач кафедри педагогіки
та психології ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені
Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0003-2023-0914
e-mail: valentyn.ivanchenko@kneu.edu.ua

Реферат

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

духовно-моральні цінності,
філософська школа,
ідеал цюнь-цзи,
конфуціанська етика,
філософ-мудрець,
інноваційне
ретроведення

Проаналізовано психолого-педагогічні засади духовно-морального зорієнтування підростаючого покоління в філософських школах Стародавнього Китаю чжоуського періоду (6-4 ст. до н.е.) у контексті стратегічних завдань, що стоять перед українським суспільством щодо формування високодуховної та морально-зорієнтованої особистості. На прикладі Стародавнього Китаю показано специфічну модель філософської школи, що досить тривалий час визначала параметри духовного життя чжоуського Китаю. Описано розроблену Конфуцієм модель достойної людини, шляхетного, високоморального, досконаломудрого цзюнь-цзи, а також роль педагога-наставника у формуванні ціннісної складової світогляду учнів. Розкрито цілі й завдання конфуціанської етики, постульованої тези Мен-цзи про «вроджену доброту людини», раціоналізм Сюнь-цзи (як історичні заощадження) у справі формування ціннісних орієнтацій юнацтва.

Доведено вагомість історичної спадщини (на прикладі філософських шкіл Піднебесної), що виступає інноваційним ретроведенням (у якості джерел ідей для успадкування в сучасній школі). Показано зв'язок системи конфуціанської освіти з духовно-моральними детермінантами. Визначено шляхи сформованості духовно-моральної ціннісної складової особистості у запроваджених Лао-цзи, Мен-цзи, Сюнь-цзи філософських школах відповідно

до постульованих ними зразків цюнь-цзи. Описано зміст теоретичних положень, що були впроваджені у виховний процес філософами. Наведено застосовані давньокитайськими мудрецами соціальні механізми усвідомлення, що проявлялися в соціальній пам'яті та соціальному мисленні. Показано, що внутрішньо самосвідомий давньокитайський філософ-мудрець у запропонованій нам філософській школі гідно і плідно виконував своє призначення щодо формування ціннісного єства молоді. Водночас визначено, що ця проблема потребує більш досконалого психолого-педагогічного дослідження. Окреслено важливість вивчення історичної спадщини світових освітньо-виховних систем, що пройшли багатотисячолітній шлях розвитку.

Дослідження історичних заощаджень психолого-педагогічної думки, зокрема, Стародавнього Китаю, дозволяє використати накопичений досвід у сучасному навчально-виховному процесі формування ціннісної складової світогляду молоді, відродити той духовно-моральний потенціал українського народу, що визначено його пареміологією.

Постановка проблеми. В непростих сучасних умовах трансформації українського суспільства від тоталітаризму до демократії, правової держави, громадського суспільства, набувають актуальності цінності, зокрема духовно-моральні, що мають фактичну значущість для держави, народу, особистості (Іванченко, 2006, с. 287). У статті 35 Закону України «Про освіту» наголошено на важливості формування загальнонародської моралі й забезпечення всебічного розвитку дитини як особистості (Законодавчі акти України з питань освіти, 2004, с. 31). Розробка теоретичної моделі формування духовних і ціннісних орієнтацій, виявлення їх психологічних особливостей ґрунтується на результатах аналізу існуючих у філософсько-історичних, психолого-педагогічних наукових підходах щодо розуміння зв'язку між категоріями «духовність», «моральність», «ціннісні орієнтації», «навчання», «виховання», «особистість учня», «особистість педагога» та ін. Це свідчить про необхідність вирішення тих напрямів дослідження цього процесу, що мають вагому значущість у сьогоденній проблемі духовно-морального зорієнтування підростаючого покоління.

Головною умовою формування духовності і моральності, про що свідчать результати вивчення надбань у філософських школах чжоуського Китаю, є соціально-професійна компетентність особистості вчителя. На прикладі Стародавнього Китаю, саме соціальна спрямованість, система провідних ставлень і потреб, соціально-професійний досвід, зміст інтелектуального самовиховання і здібностей, емоційно-вольові якості філософа-мудреця здатні були вирішити нагальну проблему правильного виховання тих, хто в майбутньому забезпечував процвітання держави. Одним із ключових елементів процесу виховання постає формування духовно-моральних цінностей молоді. Отже, актуальним є історичний

пошук способів вирішення проблеми духовно-морального зорієнтування підростаючого покоління, зокрема, в Стародавньому Китаї.

Виходячі з того, що категорії духовності і моральності є компонентами ціннісної системи, важливим є уточнення понять «цінність», «духовність», «моральність». Так, слово «цінність» – це поняття, що використовується в філософії соціології для визначення об'єктів і явищ, що виступають як значущі в життєдіяльності суспільства, соціальних груп і окремих індивідів» (Філософський словарь, 1987, с. 534). Найбільше загальними є «загальнолюдські цінності», що відображають загальні риси, притаманні життєдіяльності людей різноманітних історичних епох. З найвагоміших компонентів цінностей у структурі світогляду особистості чільне місце займають моральність і духовність. Духовність постає як властивість особистості усвідомлювати своє «Я» і місію свого земного існування, натомість, моральність – як способи і прийоми передачі зовні свого внутрішнього духовного світу. Ця стаття присвячена проблемі духовно-морального зорієнтування на прикладі філософських шкіл Стародавнього Китаю.

Мета статті – обґрунтування цілей і змісту значущості процесу формування духовно-моральних цінностей молоді на прикладі філософських шкіл Стародавнього Китаю.

Аналіз останніх досліджень. Проблема використання досвіду попередніх поколінь у справі виховання підростаючого покоління сьогодні привертає увагу багатьох дослідників. Питанням духовного оновлення, моральної зорієнтованості та гуманізації системи освіти, виявлення психолого-педагогічних особливостей формування духовно-моральних цінностей молоді присвячені праці І.Д. Бежа, П.П. Блонського, М.Й. Боришевського, Є.М. Власової, І.А. Зязюна, В.О. Киричука, Е.О. Помиткіна, В.В. Рибалки

та ін. Водночас, дослідники, незважаючи на велике розмаїття джерел з проблеми формування духовно-моральних цінностей учнів в умовах шкільної освіти, недостатньо приділяють уваги вивченню психолого-педагогічної спадщини давніх цивілізацій Сходу, що негативно відбивається на порівнянні моделей процесу формування ціннісної складової світогляду особистості. Отже, проблема духовно-морального зорієнтування підростаючого покоління на прикладах різноманітних підходів, зокрема філософських шкіл Стародавнього Китаю, ще не отримала достатнього наукового обґрунтування.

Виклад основного матеріалу. Боротьба і єдність філософських напрямів, що першочергово виникають на Сході, дають нам можливість обміркувати загальні закономірності формування ціннісного компоненту світогляду особистості підростаючого покоління. Так, у Давньому Китаї теоретична форма післяродової свідомості відображалася в колективній мудрості, що шукала моральні зв'язки, духовне єство в історії поколінь, плекаючи моральні категорії зв'язків «верхів» і «низів» (моральну космогонію і моральну космологію). Але в умовах розкладу родової формації і розвитку особистісної самосвідомості колективне моралізаторство потерпіло кризу, і світоглядне завдання гармонізації природно-людського успадковувалося новим теоретичним суб'єктом-мудрецем (Лук'янов, 1989, с. 107-108).

Ставши видатною особистістю свого часу, будучи відповідальним перед людьми внутрішньо самосвідомий філософ-мудрець сприймав своє призначення як всесвітній обов'язок, що наданий «зверху» природою і першопредками. Відчуваючи нагальну потребу у спілкуванні, філософи об'єднувалися, створювали власні філософські школи, де виховували учнів, прищеплюючи їм духовно-моральні цінності (Лук'янов, 1989, с. 107-108).

Одну з таких перших шкіл започаткував Лао-цзи, що жив близько 6 ст. до н.е. У народі йому приписують авторство відомої філософсько-літературної пам'ятки – «Дао – де цзин», у якій висвітлювалися засади формування ідеалу досконаломудрої, морально зорієнтованої особистості:

«Досконаломудра людина не має постійного серця.

Тобто, серця ста родів робить Вона (своїм) серцем.

Хто добрий, Я до того відношусь з добром –

Хто недобрий, Я до того також відношусь з добром –

В цьому доброта Де...» (Лук'янов, 1989, с. 113).

Звідси, «дао-де» набуває сенсу життєвого шляху людини, перетворюючись на поняття «етична норма» (Лук'янов, 1989, с. 113), а доброта й довіра до людини сягають світової широчини. Керуючись у спілкуванні з людьми такими «дорогоцінностями» як любов, простота і шана, Лао-цзи прагне прищепити своїм вихованцям на власному прикладі такі поціновувані моральні якості, як мудрість, щедрість, завзятість.

Засновник іншої філософської школи – Конфуцій (551-479р.р. до н.е.), який наслідував традиції, закладені ще Чжоу-гуном, передусім, у давності вбачав еталон досконаломудрості: «Передаю, а не створюю, вірю в давнє і кохаю його» (Васильєв, 1989, с. 66-67). Народ справедливо вважає його першим у Китаї вчителем, котрий сам обрав для навчання 72 дитини. Головними умовами відбору були бажання вчитися й наявність здібностей. Високо цінував Кун-цзи природжену кмітливість, наполегливість (Васильєв, 1989, с. 66-67).

Розвиваючи інтенції, закладені ще в епічному творі «Шуцзин», що зводилися до обов'язку мудрих і здібних допомагати правителю в адміністративній діяльності, філософ виробив програму дій і приступив до її реалізації. Кращими вважав тих, хто незалежно від свого соціального походження був добропорядним і талановитим, хто бажав наполегливо вчитися, був здатним до самовдосконалення. Реанімуючи уславлений в «Шуцзині» принцип мерітократії, Конфуцій проголошує тезу про гідну людину, шляхетного чоловіка, високоморального і досконаломудрого – «цзюнь-цзи» (дослівно «син правителя», тобто «досконалошляхетний»). На протигагу «сяо-женю» (дослівно «нікчемний чоловігя»), в пасажах трактату «Луньюй» цзюнь-цзи постає як свята постать перед волею Неба, великими людьми і мудрецьями давнини, завжди вчиняє відповідно до справедливості, піклується про своє добре ім'я, не сперечається, не свариться, не поступається пристрастям, не прагне суперництва. Завжди гуманний і сміливий; суворий, але справедливий і, головне, безпристрасний; вимогливий до себе, стійкий до нестатків, доброзичливий. Допомагає людям стати кращими, прагне оберігати їх від поганого. Його визначає надвитримка: прагне спочатку думати, потім казати; поціновує справу

вище слова.

(Васильєв, 1989, с. 50-56). Охарактеризований ідеал цзюнь-цзи відповідає майже недосяжному еталону. Але, на думку Кун-цзи, яку він прагнув прищепити своїм учням, саме така особистість, наділена всіма можливими досконалостями, напутливим комплексом добродітностей, повинна і навіть зобов'язана керувати іншими.

Цзюнь-цзи завжди прагне до власного вдосконалення і до знань. Але головна його мета – гармонія в суспільстві, втихомирення людей. Він ніколи не вступає в обурювання, але зате відрізняється вмінням правильно використовувати людей відповідно до їх здібностей. Повно в нього й інших достоїнств: в юності прагне запобігати хтивостям, у зрілому віці – сварок, у старості – скнарства; навіть подумки ніколи не дозволяє собі нічого зайвого, щоб не відповідало його високому статусу (Васильєв, 1989, с. 50-56).

У кінцевому результаті мова йшла про виховання тих, кому в майбутньому потрібно було вміти управляти Піднебесною. Від того, якими будуть майбутні управителі залежало все інше. Суттєво, що Конфуцій аж ніяк не обмежувався теорією. Натомість, він тісно переплітав її з практикою, прагнучи у своїх учнях сформувати постульовані ним якості й чесноти.

Апелюючи до мудрості давніх у якості гідного наслідування еталону, Конфуцій прагне затвердити розхитану в період кланових усобиць моральну норму, звеличити принцип етичного детермінанту і тим самим закласти надійну основу майбутнього існування країни як у межах сім'ї (культ предків і синівська шанобливість – «сяо»), так і на рівні суспільства й держави. Першооснову всього він вбачав у Дао, що тісно пов'язане з самокультивуацією особистості. Для самовдосконалення головним є знати норми моралі, правила – «лі», ритуал – «лі». Термін «лі» ґрунтовно розроблений філософом. На думку Кун-цзи, без «лі» шанобливість перетворюється на втому, обережність – на боягузтво, сміливість стає смутою, а відвертість – грубістю. Правила «лі» – найважливіший організуючий, дисциплінуючий, інтегруючий і водночас суворо за ієрархією диференціюючий людей принцип» (Васильєв, 1989, с.72-73).

Надавав значущості Конфуцій і ідеалу «сяо», тобто «синівній шанобливості». Розтлумачуючи учням, що таке «сяо», Вчитель зауважував про необхідність піклування, щоб не спричинити хвилювання батьків (передусім, слідкувати за своїм здоров'ям, бо рідні завжди занепокоєні

здоров'ям дітей). Головним проголошувалося дотримання у ставленні до батьків і рідних необхідного пієтету, що особливо зростає після їх смерті (соціальна пам'ять).

Відомий дослідник Стародавнього Китаю Д. Мунро, розглядаючи в літературній спадщині Конфуція проблему Людини, звернув увагу на те, як філософ поєднує тезу про природну рівність людей з соціальним порядком, запропоновуючи в якості детермінанти три основні елементи цього порядку: домінування рольової структури, суворої соціальної ієрархії та формалізованого кодексу, що регулює порядок взаємовідношень людини з собою (правила «лі»).

Конфуцій вірив у безмежні можливості людини, прагнучи реалізувати їх сам і навчаючи інших у своїй філософській школі. На його думку, реалізація їх залежала від учіння, тобто оволодіння знаннями: «Багато слухаю, відбираю те, що годиться, і слідую цьому; багато спостерігаю, тримаю все у пам'яті» (Васильєв, 1989, с.68). Як вважав мудрець, знати – добре, ще краще – любити знання й залучатися до них, а краще за все – отримувати радість від пізнання.

Багато уваги приділяє Кун-цзи і психологічним аспектам формування моральних засад засобами і змістом знань. Так, перша заповідь справжнього знання – його свободи від релігійно-міфологічних нашарувань, відповідність реальності (принципи об'єктивності та науковості). Друга заповідь – це моральність знання. Дуже важливо взагалі, щоб отримуючий знання умів думати над тим, що він вивчає: «Вчення без роздумів марне, а роздуми без вчення небезпечні, бо тільки об'єднання вчення з розміркуванням плідне» (принцип єдності свідомості і діяльності) (Васильєв, 1989, с.69-70).

Могутнім континуальним потоком, що вабив людину від рівня «сяо-жень» до ідеалу «цзюнь-цзи», зорієнтовував учнів у духовно-моральному зростанні постає етика Конфуція, що не завжди ототожнюється з Євангельським всепрощенням. Головним постулатом її є те саме золоте правило, яке можна зустріти в етиці різних країн і народів: не роби іншим того, чого не хочеш робити собі. Ще одним постулатом виступає справедливість, тобто те, що покликане охороняти чесноти людини, берегти її від приниження і тим самим охороняти її самоповагу. Правда, в ім'я утвердження соціальної гармонії, етика Конфуція була суворо ієрархічна, на сторожі чіткості якої стояли ритуал і церемоніал.

З-поміж зведеної дефініції основних категорій етичного стандарту, розробленого Кун-цзи,

особливо відзначимо ту, яку Вчитель прагнув прищепити своїм учням і вважав її матрицею моральності підростаючого покоління. Так, етична категорія «жень» ідеографічно складена з двох знаків («людина» і «двоє», «два»). Це поняття звичайно співвідноситься в європейських перекладах зі словами «гуманність», «людяність», хоча семантичне коло його ширше. Це та категорія соціальної етики, що заснована на відпрацюванні належних взаємних зв'язків між людьми. «Жень» – це справжня, внутрішня цінність, наявність якої передбачає постійне самовдосконалення, накопичення знань (Васильєв, 1989, с.71-75).

В одному з пасажів трактату «Луньої» визначено набір тих якостей і чеснот сума яких і визначає категорію «жень». Це – «чемність, великодушність, чесність, серйозність і доброта: «Якщо ви чесні, до вас не будуть звертатися неповажно; якщо ви великодушні, то ви всіх переможете; якщо ви чесні, то вам будуть довіряти; якщо ви серйозні, то досягнете успіхів; якщо ж добрі, то зможете використати послуги інших» (Васильєв, 1989, с.71-75).

Ще один важливий психологічний аспект «жень» – його значний вплив на формування витончених рис характеру особистості. В кінцевому результаті «жень» – це прагнення і можливість стати Людиною з великої літери, зорієнтовувати до цього інших і щонайменше – слугувати людям. На думку відомого дослідника філософії Конфуція Г. Фінгарета, визначені категорії конфуціанської етики «лі» і «жень» – є двома аспектами одного феномену: «лі» – норми поведінки, а «жень» – особистість, що прагне досконали реалізувати їх (Васильєв, 1989, с.75). Виходячи з вище означеного можна констатувати, що запроваджений Конфуцієм ідеал «цзюнь-цзи» й розроблені етичні категорії багато в чому сприяли моральному самовдосконаленню і духовному зорієнтуванню підростаючого покоління.

З-поміж послідовників Конфуція в справі духовно-морального зорієнтування підростаючого покоління в філософських школах варто відзначити Мен-цзи і Сюнь-цзи. Саме Мен-цзи (372 – 289 р.р. до н.е.) належить обґрунтована ідея про природжену доброту людини та її значення. На його думку, доброта – ество людини, її вроджена якість. Людина ж за природою справедлива й добра; у неї від народження є почуття сорому і співчуття, які в ній необхідно розвивати й усіяло заохочувати. Зло ж – явище соціальне, викликане негараздами життя й поганим вихованням (Васильєв, 1989, с. 137).

Головною властивістю людського серця філософ саме визначав доброту і співчуття: «та не людина, у якої не має серця, повного співчуття» (Васильєв, 1989, с. 137). У трактаті «Мен-цзи», що став основою його теоретичних положень, упроваджених у виховний процес його філософської школи, він зазначав, що головне – не загубити надане людині природою серце; не дати людині втратити своє вроджене почуття сорому і співчуття: «повне співчуття серце – основа «жень»; серце наповнене самозреченням і поступливістю – основа «лі»; серце, здатне відчувати сором – основа справедливості – «і»; серце, що знає істину і неправду – основа мудрості – «чжі». Ці чотири основи властиві всім людям, як володіння чотирма кінцівками. Маючи ці чотири властивості, людина повинна надати їм новий простір для розвитку подібно тому, як із іскри займається полум'я. І якщо надати їм повний простір для розвитку, цього буде досить, щоб зберегти весь світ. Якщо ж не надати їм розвитку, то не можна буде слугувати навіть батькам» (Васильєв, 1989, с. 137-139).

Як вважає мудрець, людина не тільки відчуває серцем, але і знає, розуміє з його допомогою. І абстрактна, далека від реальної дійсності рефлексія, і, автоматично, рефлексорна реакція, – все від серця. Підкреслюючи, що будь-яка думка і всіляка мудрість може й повинна бути етичною, тобто пов'язаною з добром, Мен-цзи прагнув це реалізувати у філософській школі. Гармонійне суспільство, як і гармонійні взаємні стосунки Вчителя й учня він вбачав у соціальній справедливості і чистому серці добродійних і добрих. Мудрець учив зосереджуватися на головному. Тоді серце й думка будуть жити в унісон.

У найвидатнішого чжоуського мислителя-конфуціанця Сюнь-цзи (313–238 р.р. до н.е.) людина постає ганебною за своєю природою. Філософ прагнув у створеній ним власній філософській школі обґрунтувати певні цілеспрямовані зусилля, необхідні для становлення людини, серед яких – виховання і навчання, а також вплив норм – «лі» зовнішнього примусу. На його думку, успіху можна досягнути лише в тому випадку, якщо під впливом всіх цих імпульсів людина зрозуміє, що її інстинкти необхідно подолати і що досягнення нею вищих ідеалів доброчесності – безумовне благо. Важливим, на думку філософа, є стійке внутрішнє переконання: «Силоміць доброчесним нікого не зробиш! Проте впевненість і прагнення здатні здійснювати чудеса» (Васильєв, 1989,

с.200-206). У світлі цієї кардинальної тези Сюнь-цзи серйозно розглядає питання про освіту і духовно-моральне вдосконалення людини. У перших розділах свого трактату «Сюнь-цзи» він зазначав: «Щоб стати моральнозорієнтованою і досконалою людиною необхідно багато вчитися, оволодівати мудрістю попередників і практикою ритуалів; постійно вдосконалювати свої знання, причому не на показ; необхідно спілкуватися з рівними собі; усвідомити отримані знання розумом, серцем, результатом чого повинні стати відповідна мова, вчинки, манери. Важливий також постійний контакт із Учителем, чия мудрість завжди гідна наслідування» (Васильєв, 1989, с.201-202). Кінцеву мету самовдосконалення

й моральної зорієнтованості Сюнь-цзи вбачав в умінні стримуватися, досягненні «золотої середини», мистецтві приборкувати норов (темперамент), тренуваннях (медитації).

Висновки. Вивчення досвіду філософських шкіл Стародавнього Китаю у справі духовно-морального зорієнтування підростаючого покоління демонструє важливість його досягнень у формуванні духовно-моральних компонентів структури світогляду особистості. Водночас необхідно поглиблювати використання й інших психолого-педагогічних здобутків Стародавнього світу, ширше використовуючи багаті матеріально-письмові джерела.

Література

1. Васильєв, Л.С., 1989. *Проблеми генезиса китайської мисли (формирование основ мировоззрения и менталитета)*. – М.: «Наука» Главная редакция восточной литературы.

2. Ніколаєнко, С.М. ред., 2004. *Законодавчі акти України з питань освіти станом на 1.04.2004 р.*: офіційне видання. К.: Парламентське видавництво.

3. Іванченко, В.В., 2006. Психологічні особливості формування духовності і ціннісних орієнтацій гімназистів як чинники взаємодії

навчання і виховання в системі середньої освіти. В: *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: тези доповідей 7 міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, Університет «Україна».

4. Лукьянов, А.Е., 1989. *Становление философии на Востоке (Древний Китай и Индия): монографія*. М.: Изд-во УДН.

5. Фролова, И.Т. ред., 1987. *Философский словарь*. 5-е издание. М.: Политиздат.

Abstract

KEY WORDS:

inner and moral values, philosophical school, Tsiun-uzi's ideal, Confucian ethics, a philosopher-sage, innovative retro-integration

The younger generation's inner-mental guidance in philosophical schools of Ancient China

Valentyn Ivanchenko,

*Senior lector of Pedagogy and psychology department
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

Psycho-pedagogical landscapes for the younger generation's inner-mental guidance in philosophical schools of Ancient China of chouzhsyky period (6-4 century B.C.) in the context of strategic tasks the Ukrainian society is facing on forming a highly spiritual and morally-orientated personality.

Following the example of Ancient China we represent the specific model of a philosophical school that determined spiritual life parameters of chouzhsyky period China for long time. It describes the Confucius' model of a decent man, noble, generous, high-minded tsiun-tsi, and also a teacher-tutor's role in forming a valued part of a student's view of life. Confucian ethics aims and tasks are represented via Men-tsi's thesis about «a man's untaught kindness», Siyun-tsi's rationalism (as a historical "deposit") for dealing with the youngsters' value-guidance formation.

The historical heritage significance has been proved (by the example of the Middle Kingdom philosophical schools), that serves as an innovative retro-integration (as a ideas inheritance sources for modern school). The Confucian education system connection with spiritual and moral determinants is shown. A personality's spiritual-moral value component formation way in the Lao-Tzu, Men-Tzu, Syuk-Tzu philosophical schools is introduced in accordance with the postulated Tsun-Tzu models. The theoretical concepts content introduced by philosophers into the educational process are described. The ancient Chinese sages applied social consciousness mechanisms are manifested in social memory and social thinking. It is shown that the internally self-conscious ancient Chinese philosopher and sage in the philosophical school offered us own adequately and fruitfully fulfilled mission on shaping the youth's valuable essence. At the same time, it has been established that this problem requires more advanced psychological and pedagogical research. The importance of studying the historical heritage of the world educational systems has been

determined, and they have passed a centuries-old path of development.

The study of the historical heritage on psychological and pedagogical thought, in particular, of Ancient China, makes it possible to use the accumulated experience in the modern educational process to form the value component for the young people's view of life, to revive the Ukrainians' spiritual and moral potential that defined via its paremiology.

References

1. Vasilyev, L.S., 1989. *Problemy genezisa kitajskoj mysli (formirovanie osnov mirovozreniya i mentaliteta)*. – M.: «Nauka» Glavnaya redakciya vostochnoj literatury.
2. Nikolaienko, S.M. red., 2004. *Zakonodavchi akty Ukrainy z pytan osvity stanom na 1.04.2004 r.: ofitsiine vydannia*. K.: Parlamentske vydavnytstvo.
3. Ivanchenko, V.V., 2006. *Psykhologichni osoblyvosti formuvannia dukhovnosti i tsinnisnykh oriiantatsii himnazystiv yak chynnyky vzaiemodii navchannia i vykhovannia v systemi serednoi osvity. V: Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy: tezy dopovidei 7 mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kyiv, Universytet «Ukraina».
4. Lukyanov, A.E., 1989. *Stanovlenie filosofii na Vostoke (Drevnij Kitaj i Indiya): monografiya*. M.: Izd-vo UDN.
5. Frolova I.T. red., 1987. *Filosofskij slovar. 5-e izdanie*. M.: Politizdat.

УДК 378.147:37.011.3-051:62 “18”/“19”

<https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.147-152>

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Любов Павлюк,

кандидат педагогічних наук,

докторант кафедри теорії і методики технологічної освіти,

креслення і комп'ютерної графіки,

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ORCID: 0000-0003-0607-824X

lubov-vp@ukr.net

Реферат

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

підготовка майбутніх учителів трудового навчання, професійна освіта, трудові ресурси, народна освіта, трудове навчання, навчальні програми

Показано особливості підготовки майбутніх учителів трудового навчання в Україні у кінці XIX – XX столітті. Встановлено, що необхідність започаткування підготовки вчителів трудового навчання була зумовлена бурхливим розвитком науково-технічного прогресу у кінці XIX – на початку XX ст. Виокремлено етапи підготовки майбутніх учителів трудового навчання в Україні в зазначений період, виділено й охарактеризовано провідні тенденції, проаналізовано освітні нормативно-правові документи, що визначали пріоритети в галузі освіти. Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правових документів, що не тільки окреслювали шляхи формування трудових ресурсів, а й регламентували результативно-цільову гуманістичну і практичну спрямованість освітнього процесу на забезпечення професійного розвитку фахівців із трудової підготовки. Розглянуто й охарактеризовано навчальні плани та програми в різні історичні етапи. Проведено історико-педагогічний аналіз підготовки вчителів України до викладання трудового навчання у загальноосвітніх закладах у 1930–1980 роках; Акцентовано увагу на 1950–1957 роках як часі інтенсивного розвитку трудової та техніко-технологічної підготовки педагогів, що відповідало соціально-економічним та політичним орієнтирам формування трудових ресурсів УРСР. Підкреслено зростаючу актуальність вивчення проблеми підготовки в Україні педагогічних кадрів для реалізації трудового навчання учнівської молоді в різні історичні періоди для сучасної педагогічної науки і практики.

Постановка проблеми. Нова українська школа, як ключова шкільна реформа Міністерства освіти і науки України, що передбачила виокремлення професійного напрямку підготовки учнівської молоді в старших класах, актуалізує інтерес вітчизняних науковців до історії підготовки вчителів трудового навчання в Україні в різні історичні періоди.